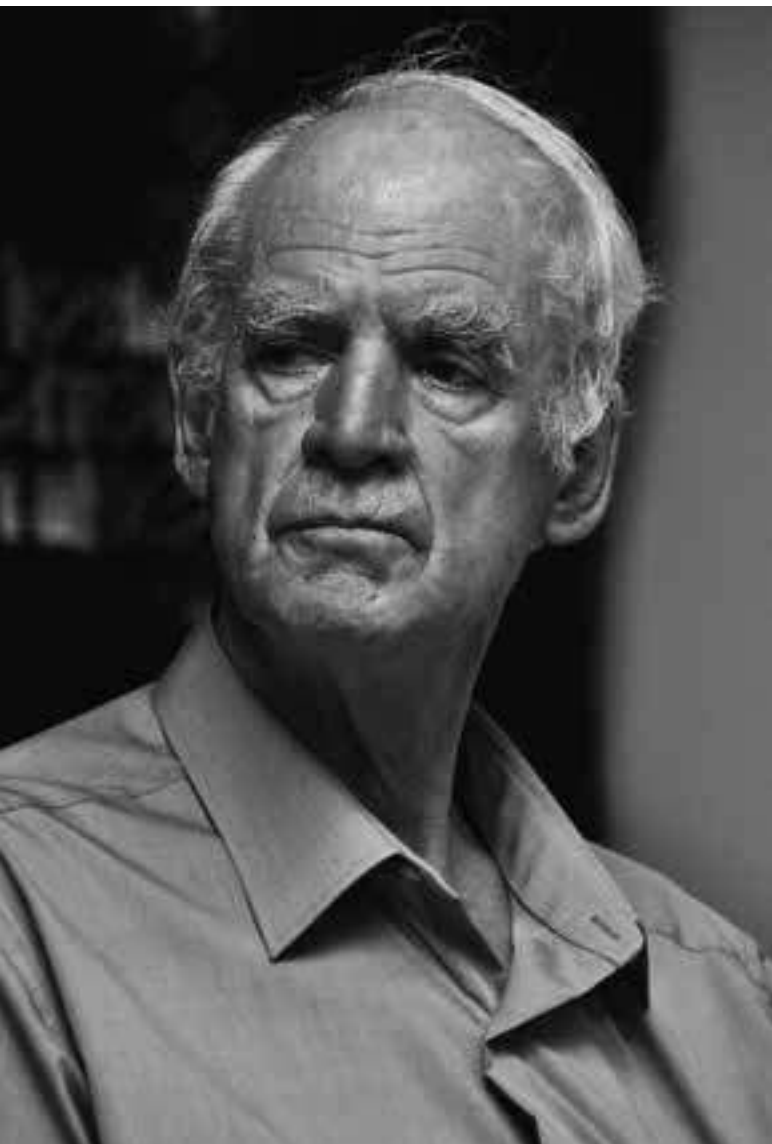

FRANK MARTELA

Ikuinen optimisti

Haastattelussa Charles Taylor

”Tavassamme vetää raja filosofien ja ei-filosofien välille on jotakin uskomattoman keinokekoista.” Kanadalainen filosofi Charles Taylor (s. 1931) liikkuu luovasti yhteiskuntafilosofian, etiikan, aatehistorian ja uskonnonfilosofian alueilla. Taylorin pääteosten *Sources of the Self* (1989), *The Ethics of Authenticity* (1992) ja *Secular Age* (2007) aiheita ovat moderni yksilö, uskonnon asema, yhteisöllisyys ja identiteetti. Samat painopisteet toistuvat myös hänen yhteiskunnallisessa vaikuttamisessaan. Päivänpolitiikan lisäksi Taylor on osallistunut muun muassa sekularismia ja demokraattista hallintoa pohtineisiin projekteihin niin Quebecissa kuin Intiassakin. Montrealissa sijaitsevalla McGill-yliopistolla yhä opettava emeritusprofessori tunnustaa paneutuvansa yhtä vakavasti filosofisiin ja yhteiskunnallisiin pulmiin.

Miten teistä alun perin tuli filosofi? Se oli itse asiassa puhdas vahinko! Luin täällä Montrealissa aluksi historiaa, josta valmistuinkin. Sitten halusin laajentaa osaamistani hivenen ja opiskella politiikkaa ja taloustiedettä, koska ajattelin tulevan urani kytkeytyvän jotenkin julkishallintoon. Sain Rhodes-stipendin ja lähdin Oxfordiin. Mutta sattuiikin niin, että Oxfordissa filosofia, politiikka ja taloustiede oli pakattu yhteen koulutusohjelmaan ja päädyin suorittamaan tutkintoni siinä. Nuo kolme muodostivat mielenkiintoisen yhdistelmän! Ja lopulta filosofia – kolmikosta ainoa, jota en lainkaan valinnut – sai minut pauloihinsa.

Kuinka niin pääsi käymään?

Aluksi keskityin lähinnä politiikkaan. Mutta sitten innostuin filosofiasta. Oxfordissa elettiin 1950-luvulla filosofisesti vahvan post-positivistista aikakautta. Minä ajattelin, että tämä on aivan kamalaa tavaraa, täytyy olla jotakin parempaa. Sitten törmäsin Maurice Merleau-Pontyn uskoakseni tunnetuimpaan teokseen *Phénoménologie de la perception* (1945). Aloin lukea sitä, ja se vei mennessään. Sen jälkeen oikeastaan vain jatkoin teoksen viitoittamalla tiellä. Tavallaan olen työskennellyt tuon hetken synnyttämien kysymysten parissa siitä lähtien. Mikä on pielessä reduktiivisissa näkemyksissä ihmiselämästä? Koin tällaiset kysymykset intohimoisen kiinnostaviksi silloin ja niin koen ne edelleenkin.

Jatketaan politiikasta. Olette ollut lähellä sosiaalidemokraattista liikettä ja jopa sosiaalidemokraattisen puolueen ehdokkaana useissa vaaleissa. Sosiaalidemokratia tuntuu ainakin Euroopassa olevan kriisissä. Puolueet menettävät kannatustaan, poliittinen aloite on muilla ryhmittymillä. Mistä sosiaalidemokraattinen liike voisi löytää uuden tulevaisuudenvision?

Liikkeelle pitäisi lähteä kaatamalla vallitsevia myyttejä. Eteenpäin ei päästä niin kauan kuin kuvi-

tellaan, että kapitalismin ulkopuolella on olemassa jokin täysin erilainen järjestelmä, jolla asiat voitaisiin hoitaa. Sellaista ei valitettavasti ole olemassa, koska ilman markkinoita ei tunnuta pärjävän. Tämä on klassinen dilemma: markkinat ovat korvaamattomat, mutta jos markkinoiden annetaan toimia täysin vapaasti, niiden tuhovoima on valtaisa. On siis etsittävä keinoja yhdistää ääripäät. Historiallisesti tarkasteltuna sosiaalidemokraateilla vaikuttaa olleen hyviä hetkellisiä ratkaisuja tähän ongelmaan esimerkiksi Saksassa. Tosin viime aikoina on vaikuttanut siltä, että valtaosassa Euroopan maista sosiaalidemokraattinen puolue ei ole sopeutunut ajan haasteisiin kovinkaan hyvin.

Olen ymmärtänyt, että uranne alkuvaiheessa olitte varsin kiinnostunut marxilaisuudesta. Nyt sanotte kuitenkin, että markkinataloudelle ei ole olemassa hyviä vaihtoehtoja.

En usko, että missään vaiheessa uskoin täydelliseen sosialismiin. Uskoin kyllä, että tulevaisuudessa nähtäisiin julkista anarkiaa suuremmissa määrin kuin mitä uskon nyt. Mutta en ollut koskaan marxilainen siten kuin olen marxilaisuuden ymmärtänyt. Siihen kuuluu järkyttävän kapea näkemys historiasta, varsinkin kun sitä katsoo tänä päivänä. Uskonnollisena ihmisenä en myöskään koskaan voinut hyväksyä erästä marxilaisen ontologian avainkohtaa, nimittäin ateismia.

Moraalista ja merkityksellisyydestä

Kirjassaan *Ethics and the Limits of Philosophy* (1985) brittieetikko Sir Bernard Williams (1929–2003) esitti, että yleiset arvostelmat ja moraaliset arvostelmat voidaan erottaa toisistaan. Toisin sanoen voidaan ensinnäkin esittää laajempi kysymys: mitä minun tulee tehdä elämässäni ylipäätään? Ja sitten suppeampi kysymys: mitä minun tulee tehdä elämässäni moraalista näkökulmasta? Mitä mieltä olette tällaisesta jaottelusta? Onko sille tilaa teidän filosofiassanne?

Uskon, että tuota jaottelua olisi voinut olla vaikea selittää Aristoteleelle. Paitsi jos sen olisi tulkinnut oikeudenmukaisuudeksi kapeassa mielessä: mitä minä olen velkaa sinulle ja mitä sinä olet velkaa minulle. Silloin Aristoteleskin olisi ehkä ymmärtänyt sen. Nykyään pannaan valtavasti painoa kysymyksille oikeudenmukaisuudesta. Mikä on elämässä todella arvokasta, koetaan siitä erilliseksi kysymykseksi. Meille nämä kysymykset ovat siis toisistaan erillisiä.

Mutta Aristoteleelle oikeudenmukaisuus on vain yksi hyveistä. Se on osa laajempaa kysymystä siitä, miten minun tulisi elää elämäni. Me vuorostaan ymmärrämme kysymysten roolin eri tavalla. Nykyään käy päinsä ajatella, että pyrkiessäni elämään hyvin – pyrkiessäni esimerkiksi suurenmoiseksi konserttipianistiksi – minun on harjoiteltava jatkuvasti niin, että minulle ei jää aikaa tehdä muita asioita, kuten auttaa toisia ihmisiä. Nykyisin saatetaan jopa ajatella, että oikeudenmukaisuutta ja hyvää elämää koskevat kysymykset voivat olla ristiriit-

dassa keskenään. Tätä jännitettä olisi voinut olla vaikea ymmärtää varhaisemmissa kulttuureissa.

Ihminen ei oikein voi paeta kysymyksiä siitä, mikä on todella arvokasta ja merkityksellistä ihmiselämässä. Ellei sitten kysymyksiä onnistuta ennalta tukahduttamaan joillakin tarkkaan määritellyillä odotuksilla yhteisössä, jota vastaan yksilö ei halua kapinoida. Mutta jos yksilöllä on minkäänlaista liikkumavaraa tai vapautta näissä asioissa, kysymys nousee väkisin esiin.

Onko moderni individualismi syypää kään- teeseen? Nykyaikana ajatellaan, että kunkin on oltava uskollinen sisäiselle maailmalleen.

Juuri niin. Lisäksi katsotaan, että meillä on vapaus valita. Tässä tulee esiin käsitys autenttisuudesta. Koska minuna oleminen eroaa sinuna olemisesta, minun pitää löytää oma tapani elää. Nykymaailmassa pohditaankin kaiken aikaa, mikä on merkityksellistä.

Vahvistuuko merkityksen kaipuu näinä aikoina entisestään?

Autenttisuuden etiikka leviää kulttuurisesti. Mutta en usko, että länsimaissa tämä asia olisi välttämättä muuttunut entistä ratkaisevammaksi. Tässä suhteessa läntisen kulttuurin kehitys on osittain peittyneet kulutusku- ltuurin alle. Yritykset pyrkivät saamaan meidät ostamaan tuotteitaan vetoamalla identiteetin etsintään. Tämän vuoksi minuuden rakennusaineet kytkeytyvät tiukasti siihen, mitä kulutamme. Ei kannata kuitenkaan yleistää liikaa tai ennustaa mitään yksipiippuista, sillä havaitta- vissa on monenlaisia kehityssuuntia.

Moraalinen alamäki

Olen viime aikoina paininut moraalista taantumista koskevien kysymysten kanssa. Moni ei liene valmis myöntämään oman etiikkansa heikentymistä. Silti on mahdollista ajatella ihmisiä, joilla näytti olevan hieno näkemys elämästä, mutta kaksikymmentä vuotta myöhemmin heidän näköalansa ovat kaventuneet. Miten moraalien rappeutumista voidaan ymmärtää? Voidaanko tällainen arvostelma perustaa muuhun kuin henkilön omaan arvioon itsestään?

Miksikö siis minä tai sinä tekisimme tällaisen arvostel- man moraalista taantumisesta? Siksi, että meillä on jonkinlainen käsitys siitä, mikä on tärkeää ja mikä ei. Ehkä on hyödyllistä tarkastella tapausesimerkkiä. Ku- vittele erittäin idealistinen henkilö, joka tekee humani- tääristä työtä. Tällaisessa kansainvälisessä työssä on omat rapping lähteensä. Rahoitus voi olla hyvin avokätistä, ja kalliiseen elämäntapaan voi tottua. Kun kiintyy siihen liikaa, moraalinen huonontuminen uhkaa. Tai sitten tämä henkilö reagoi siihen, että asiat menevät tyystin pieleen. Jonkin ulkoisen tekijän vuoksi hänen ponnis- tuksensa valuvat täysin hukkaan, hän pettyy ja menettää toiveikkautensa. Hän saattaa selittää oman kyynisyytensä tokaisemalla: ”Opin jotakin maailmasta.”

Oli miten oli, varaan itselleni oikeuden sanoa enemmän. Jotakin on mennyt pahasti vikaan sekä hitaan rapping tapauksessa että ymmärrettävässä mutta va-

”Vaikka arvokonflikteista seuraa erinäisiä dilemmoja, voimme lähes aina työstää niitä ja löytää uuden tien eteenpäin.”

litettavassa ylireagoinnissa omaan epäonnistumiseen. Ihminen voi sisimmässään kokea, että muutos on ollut jonkinlaista kasvamista. Mutta tuo käsitys sietää haastaa, koska paremminkin esimerkkinä ihminen on valitettavasti ottanut takapakkia.

Siinä on sitten hänen ja teidän tulkintanne vastakkain?

Kyllä. Ja toinen voi olla oikeassa, toinen väärässä. Minusta nämä voivat olla objektiivisia asioita.

Kertoisitteko lisää? Missä mielessä toisen kanta voi olla oikeampi kuin toisen?

Jatketaan toista noista mainituista esimerkkitapauksista. Keksimämme henkilö siis tekee liioittelevat johtopäätökset omasta pettymyksestään. Samalla hän vaikuttaa kyynisellä asenteellaan nuorisoon – vaikuttaa siihen, mitä nuoret pitävät mahdollisena. Voi kuitenkin olla, että asioita voisi aidosti muuttaa parempaan suuntaan. Jos todellisia mahdollisuuksia on, kyyninen asenne on väärä ja erittäin vahingollinen. Se johtaa nuoria harhaan, vaikka nämä voisivat saavuttaakin jotain. Tässä mielessä joku voi olla oikeassa ja toinen väärässä. Tällaiset arvostelmat eivät siis riipu pelkästään siitä, miltä kenestäkin tuntuu. Tunneasioissa ei ole oikeaa ja väärää. Mutta tässä tapauksessa voidaan todella sanoa, että joku oli oikeassa ja joku väärässä, koska toiset arvostelmat ovat ristiriidassa sen kanssa, mikä on mahdollista tässä maailmassa.

Taylorin teleologia

Riikalaissyntyinen brittifilosofi Sir Isaiah Berlin (1909–1997) luonnehti suhdettaan teihin teoksen *Philosophy in an Age of Pluralism* (1994) johdannossa. Hänen mukaansa tärkein ero teidän kahden välillä on siinä, että hän ”ei usko teleologiaan” niin kuin te¹. Lähtökohtana kummallakin teistä on arvojen moneus. Mutta Berlinille arvopluralismi tuntuu olevan myös keskustelun lopputulema. Ei

ole yhtä oikeaa vastausta, vaan keskustelu jatkuu hamaan tulevaisuuteen asti. Te taas näytätte uskovan, että jonkinlainen ”arvojen uudelleenarviointi” on todella mahdollista². Tunnutte sanovan, että pystymme ja meidän tulisi pyrkiä kohti lopputulosta, jossa pluralistiset näkemykset voidaan sovittaa yhteen.

Kyllä, olen samalla puolella Isaiah Berlinin kanssa kaikkia niitä vastaan, jotka uskovat, että jonkin yksittäisen kriteerin pohjalta voitaisiin päättää, mikä on oikein ja mikä väärin. Olen siis samaa mieltä siitä, että on monenlaisia ristiriitoja. Mutta mielestäni hän luovuttaa liian nopeasti. Vaikka arvokonflikteista seuraa erinäisiä dilemmoja, voimme lähes aina työstää niitä ja löytää uuden tien eteenpäin. Uskon, että historiassa näin tapahtuu melkein aina.

Historian edistysaskeleet – sanotaan vaikka valistus ja lisääntynyt vapaus – tuottavat myös erilaisia kustannuksia. Jotkut suhtautuvat tilanteeseen toteamalla: ”Hyvä on, se hinta meidän on maksettava.” Toiset puolestaan sanovat: ”Päinvastoin: valistuksen kauheista seurauksista täytyy yrittää palata takaisin.” Minusta molemmat ajattelutavat ovat kummallisia. Ei ole mahdollista saada takaisin jonkinlaista tarkkaa näköispainosta siitä, mitä menetimme. ”Oliko valistus hyvä vai huono asia?” tai ”Pitäisikö meidän palata takaisin?” on *question mal posée*, väärin asetettu kysymys. Ihmiselämä ei toimi niin.

Valistus toi mukanaan valtavaa edistystä. Se muutti meitä, ja samalla siitä seurasi uusia dilemmoja. Siinä sen todellinen merkitys. Sanoisin jopa, että jos ihmiset pohtivat valistuksen hyvyttä tai huonoutta, he eivät koe näitä kysymyksiä todellisina eksistentiaalisina dilemmoina – he eivät ole eläneet näitä kysymyksiä läpi eksistentiaalisina ongelmina. Jos ihmiset sanovat esimerkiksi, että jouduimme luopumaan hivenen yhteisöllisyydestä, *Gemeinschaftista*, saavuttaaksemme yksilön vapauden, silloin he eivät ole todella ahdistuneita tapahtuneesta.

He eivät siis ole todella kokeneet asiaa?

He eivät ole kokeneet isoa menetystä. Jos asia olisi tärkeä heille, he reagoisivat eri tavoin. Tämä kysymys on minulle monella tavalla tärkeä. Otetaan esimerkiksi yhteiskunnassa vallitsevan solidaarisuuden puute. Olen kauhistunut solidaarisuuden heikkenemisestä tietyissä länsimaissa, esimerkiksi erässä valtiossa, joka sattuu sijaitsemaan Kanadan eteläpuolella. Siellä he jättävät 37 miljoonaa ihmistä ilman sairausvakuutusta, ja monet eivät edes näe tätä minkäänlaisena ongelmana. Minusta se on aivan uskomattoman kauhistuttavaa. En siis voi vain levätä laakereillani ja todeta: ”Niin, se hinta meidän on maksettava.” On löydettävä keino säilyttää vapautemme samalla kun luomme solidaarisuuden muotoja, jotka ovat kestäviä. Haluan ainakin yrittää. Niinpä minulla on täysin erilainen eksistentiaalinen asenne näihin asioihin.

Uskotko sitten, että nämä ongelmat voidaan ratkaista lähitulevaisuudessa?

Ei koskaan täydellisesti, eikä ihan lähiaikoina. Mutta pieniä parannuksia voidaan saada aikaan. Ehkä onnis-

tutaan vain lieventämään menetyksiä. En siis ylläty mahdollisista ongelmista valitsemallani tiellä. Päinvastoin vaikeudet ovat inhimillisen eettisen elämän peruspiirre. Pyrkimyksenä on elää niiden kanssa niin, että mahdollisimman harvoista ristiriitaisista tavoitteista ja päämääristä joudutaan luopumaan. Pitää jatkuvasti miettiä uudestaan, miten dilemmat voidaan ratkaista ja miten mahdolliset vahingot voidaan pitää vähimmäismääräisinä.

Solidaarisuus ja monikulttuurisuus

Yhdysvaltalaisen oikeustieteen ja etiikan professorin Martha Nussbaumin (s. 1947) toimittamassa kirjassa *For Love of Country* (1996) puolustatte eräänlaista isänmaallisuutta. Sen mukaan kansalaisuuteen tulisi kuulua vahva samastuminen (*strong identification*) kotimaahan ja kansaan³. Mutta nykyään tuollainen minuuden kiinnittyminen ei voi perustua etnisyyteen, rotuun tai mihinkään vastaavaan. Mihin se siis voisi nojata?

Vahva identifioituminen pohjautuu tulevaisuudessakin johonkin partikulaariseen. Niinpä se voi perustua esimerkiksi tiettyyn kulttuuriin, historiaan tai jopa tiettyyn uskonnolliseen näkemykseen.

Nuo eivät kuulosta hyviltä vaihtoehdoilta nykyään, kun valtiot ovat yhä enemmän monikulttuurisia.

Se on totta. Otetaan esimerkiksi Kanada, joka on hyvin monikulttuurinen maa. Täällä yhteenkuuluvuuden tunne kumpuaa liberaalista ja avoimesta demokratiasta. Voimme olla ylpeitä demokratiasta ja seisoa sen takana. Sitä ympäröi jopa jonkinlainen kansallinen ylpeys.

Jokainen yhteiskunta taistelee tiettyjen sisäisten jännitteiden kanssa. Mutta minusta Nussbaumin ratkaisu, jossa patriotismista luovutaan kokonaan, on erittäin huono. Ensinnäkin on epätodennäköistä, että ihmiset ikinä identifioituisivat pelkästään ihmiskuntaan kokonaisuutena. Toiseksi olemme ehdollistuneet elämään kansallisvaltion kaltaisessa yhteenliittymässä, ja kansallisvaltioiden sisällä kyetään siten harjoittamaan todellista oikeudenmukaisuutta. Ei pidä tuhota sellaista, joka tuntuu toimivan. Tämä ei tarkoita, etteikö olisi ongelmia, joihin pitää tarttua. Esimerkiksi Kanadassa patriotismi tulisi määrittää uudelleen monikulttuurisuuden valossa.

Isänmaallisuus perustuisi silloin pikemmin tiettyihin arvoihin?

Täsmälleen! Eikä tässä ikinä onnistuta lopullisesti. Uusia dilemmoja syntyy aina.

Uskonnon tehtävä yhteiskunnassa

Uskonnollinen puoli on ollut vahvasti läsnä ajattelussanne viimeiset kymmenkunta vuotta. Tunnutte ajattelevan, että uskonto on yksi vastaus yhteisöllisyyden murentumisen haasteeseen.

En suinkaan ajattele noin. Monissa yhteiskunnissa uskonto on kuin onkin yksi niistä voimista, jotka liittävät ihmisiä yhteen. Mutta se ei ole mikään yleinen

ratkaisu. Uskontoon yhdistyy monenlaisia hankaluuksia, ja monia kauheita tekoja ja erotteluja on oikeutettu uskonnolla. Siksi olen hyvin epäileväinen tässä asiassa. Kuitenkin käytännössä ihmisten yhteenkuuluvuus perustuu moniin tekijöihin, joista yksi on uskonto. Sikäli kuin näin on, meidän tulee taistella tehokkaammin uskonnosta paras mahdollinen ja todellinen pohja solidaarisuudelle.

Jos henkilön kokemusmaailmasta ei tunnu löytyvän kosketuspintaa millekään uskonnolliselle, niin silloin uskonto ei ole ratkaisu hänelle?

Ei todellakaan. Eiväthän ruotsalaisetkaan rakenna yhteisöään luterilaisen teologian varaan. Yhteisöllisyys kytkeytyy ilman muuta jollain tavalla luterilaisen kirkon jättämään historialliseen jälkeen ruotsalaisessa identiteetissä. Mutta sillä ei ole mitään tekemistä aktiivisen uskon kanssa, koska usko ei ole Ruotsissa erityisen merkittävä asia. Se ei ole solidaarisuuden kantavia voimia. Eikä tilanne parantuisi, vaikka yhteisö muuttuisi uskonnollisemmaksi. Monissa tapauksissa uskonto ei siten ole vastaus. Ihmiset pitävät uskontoa ratkaisuna, koska heillä on mekaaninen ajatus siitä, että vahva uskonnollinen sitoumus sitoo myös ihmisiä yhteen. Näin voi tietysti käydä. Mutta uskonnosta ei ole paikasta riippumattomaksi poliittiseksi ohjenuoraksi. Solidaarisuuden lähteenä uskonnon piirteet vievät moneen suuntaan.

Yleisemmin voisi sanoa, että länsimaisessa yhteiskunnassa on päästy yhteisymmärrykseen demokratian, tasa-arvon ja ihmisarvon tärkeydestä. Yhtä lailla on saavutettu yleinen yksituumaisuus solidaarisuuden tärkeydestä. Toiset kannattavat sitä uskonnollisista syistä, kun taas toisilla on maallisempia syitä. Ja kaikkia tekijöitä, jotka tukevat solidaarisuutta, tulisi tiettyssä mielessä vahvistaa. Uskonnolliset ihmiset pitää yrittää saada näkemään, että heidän uskonnossaan piilee tärkeitä syitä solidaarisuuden kannattamiselle. Tulee niin sanoakseni arvioida erilaisten hengellisten yhteisöjen solidaarisuuden terveydentilaa. Mutta kuten sanottua, en lainkaan kannata ratkaisua, jossa kaikista pitäisi tulla kristittyjä tai muuta vastaavaa.

Vastauksenne muistuttaa nykyisen dalai-laman Tenzin Gyatson (s. 1935) hiljattaisia haastattelulauseita. Hän on sanonut osapuilleen niin, että jokaisen tulisi harjoittaa myötätuntoa, mutta jokaisen tulisi tehdä se oman hengellisen traditionsa sisällä, oli se mikä tahansa.

Juuri näin. Menisin vain saman tien pidemmälle. Ihmisten tulisi voida muuttaa uskontoaan, jos he näkevät jotakin tuntuvasti parempaa buddhalaisuudessa tai jossakin muussa hengellisessä perinteessä. Tulevaisuudessa näin tapahtuu yhä useammin, koska ihmiset ulottavat henkisen etsintänsä myös oman traditionsa ulkopuolelle. Monilla voi olla huonoja kokemuksia oman hengellisen yhteisönsä sisällä. Silloin heille on parempi, että he saavat kokea todellista hengellistä elämää uudessa uskossaan sen sijaan, että jäisivät kiinni vanhaan uskontoonsa. Minusta meidän on hyväksyttävä tämä ja jopa rohkaistava siihen.

”Filosofian puun oksat ovat kasvaneet vahvasti erilleen.”

Filosofian ytimestä

Miten loppujen lopuksi määrittelette filosofian? Millainen rooli filosofialla mielestänne on yhteiskunnassamme?

Itse asiassa minusta ei ole olemassa yhtä asiaa, joka kattaisi koko filosofian. Jos halutaan määrittää filosofia viittaamatta mihinkään tiettyihin sisältöihin, joudutaan sanomaan jotakin sen suuntaista kuin että filosofia tarkoittaa perimmäisiin asioihin paneutumista millä tahansa aihealueella. Minkä tahansa aihepiirin sisällä voi siis nousta filosofisia kysymyksiä. Varsin usein näihin kysymyksiin tarttuu tiedemies tai muu oman alansa asiantuntija eikä itseään filosofiksi kutsuva henkilö. Siinä mielessä ei ole mitään yhtä asiaa, jota voisi kutsua filosofiaksi. Yhdessä ääripäässä on matematiikan filosofia, toisessa ääripäässä historian filosofia ja kolmannessa etiikka. Filosofian puun oksat ovat kasvaneet vahvasti erilleen, eivätkä eri alojen asiantuntijat juurikaan jaa samoja aiheita.

Sitten on tietysti analyttisen filosofian myytti siitä, että on olemassa kaikkia tarkoituksia palveleva koulutus selkeässä ajattelussa, joka yhdistää meitä kaikkia ja jota ihmiset sitten soveltavat eri aloilla. Mutta koko kysymys siitä, mikä on hyvä filosofinen argumentti – hyvän argumentin historia – on erilainen eri filosofian aloilla.

Millainen on suhteenne skottilaiseen moraalifilosofiin Alasdair MacIntyreen (s. 1929)? Nähdäkseni teitä pidetään modernin individualismin ja yhteisöllisyyden murentumisen kahtena terävimpänä kriittikkona. Ja te molemmat olette kääntyneet uskonnollisuuden suuntaan etsiessänne vastauksia. Missä nähdäksenne eroatte ratkaisevimmin?

Minusta MacIntyre ei usko poliittisen toiminnan mahdollisuuksiin modernissa liberaalissa valtiossa läheskään yhtä vahvasti kuin minä. Kenties tämä on temperamenttien ero. En tiedä. Minä haluan edelleen ryhtyä toimintaan, ottaa itselleni tietyn roolin ja kuulua

puolueeseen. Tämä voi näyttää siltä, että minä olisin hyvin innoissani nykyajasta, kun taas hänen näkemyksensä siitä olisi hyvin synkkä. Mutta en usko, että se on totta. Minun näppituntumani on, että modernissa liberaalissa valtiossa voidaan saavuttaa hyviä ja hyödyllisiä muutoksia poliittisen prosessin avulla. Hänen näppituntumansa on sitten päinvastainen. Mutta eroistamme huolimatta olemme hyviä ystäviä, ja jaan monet hänen myötätunnon kohteistaan.

Jos halutaan rakentaa yhteisöllisempi kulttuuri, jossa ihmiset arvostaisivat toisiaan enemmän, mitä pitäisi käytännössä tehdä?

Mikään ei voita ihmisten sekoittamista. Sitä, että eri kulttuuritaustoista tulevat ihmiset kohtaavat samoissa työpaikoissa, samoissa puolueissa tai samoissa järjestöissä. Monikulttuurisuus on toiminut hyvin niissä paikoissa, joissa eri lähtökohdista tulevat ihmiset ovat asuneet yhdessä, käyneet samoja kouluja ja niin edespäin. Siellä missä ihmiset ovat erillään toisistaan ja alueet ghettoutuvat, seurauksena on voimakkaampia stereotyyppioita ja muita vastaavia ilmiöitä.

Tuo sopii itse asiassa hyvin yhteen sen kanssa, miten isoisäni kuvasi toista maailmansotaa ja sen jälkeistä aikaa. Suomi oli sodassa Venäjän kanssa, joten suomalaiset miehet viettivät pari kolme vuotta rintamalla. Isoisäni mukaan sinänsä karmea elämä juoksuhaudoissa sekoitti eri yhteiskuntaluokat ja lähensi eri puolilta maata tulleita ihmisiä. Hänen mielestään yhdessä olemisen kokemuksista nousi hyvin vahva tunne solidaarisuudesta, joka säilyi määrävänä sukupolvikokemuksena pitkään sodan jälkeenkin. Solidaarisuus on nyt hiipumassa, mutta emme kai voi toivoa mitään samanlaista tapahtuvan.

Tuo on aivan totta. Ja se muistuttaa minua William Jamesin kuuluisasta lausahduksesta: ”Tarvitsemme moraalisen vastineen sodalle.”⁴ Joskus sellaisen voi saada aikaan velvoittamalla nuorison osallistumaan erilaisiin sosiaalisiin projekteihin kuten talonrakennukseen. Ihmisten saattamisella yhteen voi todella olla merkittävä vaikutus.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Isiah Berlin, Introduction. Teoksessa *Philosophy in an Age of Pluralism. The Philosophy of Charles Taylor in Question*. Toim. James Tully. Cambridge University Press, Cambridge 1994.
- 2 Vastauksessaan Berlinille Taylor toteaa: ”Uskon yhä, että me voimme ja meidän tulisi kamppailla kohti ’uudelleenarviointia’ (Nietzschen *Umwertung*-termiä lainatakseni), joka voisi avata tien kohti elämänmuotoa, yksilöllistä tai jaettua, jossa nämä vaatimukset kyettäisiin sovittamaan.” Charles Taylor, Reply and Re-articulation. Teoksessa *Philosophy in an Age of Pluralism*, 213–257. Sit. & suom. Arto Laitinen, *Itseään tulkitseva eläin. Charles Taylor ja filosofinen ihmistutkimus*. Gaudeamus, Helsinki 2009, 174.
- 3 Charles Taylor, Why Democracy Needs Patriotism. Teoksessa *For Love of Country?* Toim. Martha Nussbaum. Beacon Press, Boston 2002, 119–121.
- 4 Ks. Jamesin 1906 pitämä puhe, joka julkaistiin kirjamuodossa muutamaa vuotta myöhemmin, *The Moral Equivalent of War* (1910). Teoksessa *The Moral Equivalent of War and Other Essays*. Toim. John Roth. Harper Torch Books, New York 1971.